

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Енчо Герганов,

Департамент по когнитивна наука и психология,

Нов български университет

за дисертационния труд *ХЕДОНИЧНО-ВАЛЕНТНА САМОДЕТЕРМИНАЦИЯ НА ПСИХИЧНОТО*

на Людмил Денчев Денев, задочен докторант.

Трудът е представен за защита с цел получаване на образователната и научна степен “доктор” по специалност 05.06.01. Обща психология

В дисертацията си Людмил Денев предлага нова теория на полезността, която се отнася към по-широк клас от теории за субективно очакваната полезност. В основа на теорията му е залегнала емотивно-емоционалната регулация, включваща както иканон-хедоничната емотивност на удовлетворение-удоволствие, така и алгедон-апалгистичната емотивност на болезненост-облекчение. (Първият и вторият термин са въведени от автора на основата на старогръцкия език). Людмил Денев определя своята теория като *теория на субективно очакваното удовлетворение*. Още тук ще изтъкна, че тази амбициозна разработка би могла на пръв поглед да се приеме като дръзко навлизане в изключително силно развита научна област, от която са излезли двама Нобелови лауреати (Але и Канемън). Внимателният прочит на дисертационния труд обаче дава основание да се приеме, че докторантът изгражда теорията си, след като е навлязъл дълбоко в проблемите на избор въз основа на субективната полезност и вероятностите на избираемите алтернативи и се е запознал в детайли със съответните теории. Нещо повече, той е успял да представи основните положения и постановки в тези теории с голяма задълбоченост и проникновение, като подчертава общности и специфични разлики в тях. Това се подкрепя и от формалното съотношение на обемите на текстовете, в които се описват съществуващите теории и някои други важни за теоретичния модел на Денев психологически постановки, от една страна, и се представя собствената теория, от друга страна. Обемът на цялата дисертация е 458 страници, от които 412 стр. са отделени за колкото може по-пълно и съдържателно представяне на

съществуващите теории в проблемната област и само 25 страници за описание на собствената теория и нейната формализация. Колкото и трудно е да се оцени иновативността на теорията на Денев, новите теоретични конструкти в нея и тяхната формализация определено се открояват в контекста на съществуващите теории.

Тъй като теорията за субективно очакваното удовлетворение се основава на емотивно-емоционалната регулация, Денев отделя специален раздел за хедонизма, в който се въвеждат първоначалните определения на емотивността. Във втория раздел пък се разглеждат теориите за емоциите, тяхната дименсионална структура, класификацията им от когнитивна гледна точка и тяхната функционалност в регулацията на поведението. От трети до четвърти раздел неизменно присъстват идеите за хедоничната причинност и регулация, както и за хедоничната необходимост. В една или друга степен конструктите на хедонизма се срещат и в останалите раздели. Един цял раздел, шестия, от близо 100 страници е отделен за разглеждане на по-специфичните въпроси, свързани с теориите и подходите за формализация на изборите в традициите на икономическото мислене, но в контекста на психологическите механизми за вземане на решение. Тук се разглеждат с необходимата достатъчност над 15 теории за функциите на полезността, като се започне с по-философските подходи на Джон Стюарт Мил и математико-вероятностното моделиране на полезността от Паскал и Бернули, мине се през класическата нормативна теория на Фон Нойман и Моргенщерн за обективно очакваната обективна полезност и се стигне до проспективната теория на Канеман и Тверски, както и до афективната теория на решението, предложена от Милърс. Много добре, ясно и задълбочено са представени теориите на обективно и субективно очакваната субективна полезност. Изтъкнати са психофизичните основи на тези теории, като докторантът ги разглежда според анализите на Вунд. Особено добре е обяснена теорията на проспекта, разработена от Канеман и Тверски, в която важна роля играе релативизацията на статуквото и отправната точка. Людмил Денев експлицира основни постановки на тези теории в добре разграничени параграфи с информативни заглавия, които изразяват водещи идеи и същностни характеристики на теориите, използва нагледни графики, таблици и др. Ето само

няколко примера на параграфи от подраздела, в който се представя теорията на Канеман и Тверски: *Сигурност, вероятност и възможност; Ефектът на огледалното отражение; Кодирание, Комбиниране, Сегрегация; Функция на полезността; Функция на теглото, претеглянето; Обръщане на референтната точка; Референтна зависимост в избора; Рамката на благосъстоянието* и много други.

В собствената теория на субективно очакваното удовлетворение Людмил Денев въвежда 10 основни понятия, които се включват в различни уравнения за моделиране на съответни релации. Това са понятията: *стандарт; величина; цел изобщо; жизнена цел; валентност; депривация; баланс; вреда и защита; смърт и консумация (потребление), разходи*. Всички тези понятия “работят” във формализацията на теоретичния модел (стр. 420-427). Една от основните характеристики на предложения теоретичен модел според автора е, че той “дава линейно, пропорционално и адитивно обяснение на повечето тъй наречени парадокси и аномалии на избора, представляващи основен интерес в изложените психо-икономически теории, особено тези, отстояващи психо-физиологични аналогии (Д. Бернули, Х. Маркович, М. Але, Д. Канеман и др.) (стр. 408). В заключението Людмил Денев набелязва много интересни и твърде съдържателни идеи за развитие на теорията, която според него може да включи “необходими фактори на детерминация, като диференциация на времевите (цикличности и еднократности; завинаги или само засега; времеви хоризонти изобщо) и енергийните аспекти (налични, активирани, мобилизирани, в недостиг; в излишък); спецификите на фазите на формирането на интенциите и взимането на решение...” (стр. 429). Теорията според него може да се развие и в посока на емоционалността или “чистите” емоции. Макар че споменава за развитие в посока към експериментални подкрепления на теорията, Людмил Денев не дава експлицитно експериментални дизайни, с които биха могли да се проверят ключови положения на неговата теория. А това е възможно да се направи, защото повечето от въведените конструкции могат да се операционализират до равнището на измеряеми (скалируеми) променливи. Тъй като те са включени в уравнения при формализацията на модела, могат да се направят адекватни експериментални

проверки на тези уравнения. За целта докторантът трябва да мисли в посока на разработката на съответни психометрични инструменти.

В заключение искам да изразя дълбокото си удовлетворение от професионално разработения дисертационен труд и особено от предложената нова теория на субективно очакваното удовлетворение. Дисертацията удовлетворява и най-строгите критерии за труд, чрез който се аспира за степента доктор. Ще гласувам убедено да се даде на Людмил Денчев Денев образователната и научна степен ДОКТОР и призовавам останалите уважаеми членове на научното жури да гласуват за това предложение.

София, 12 септември 2011 г.

Подпис:

/Проф. д-р Енчо Герганов/